ЕВРОПЕЙСКА
КОМИСИЯ

Брюксел, 30.6.2021 г.
COM(2021) 345 final

СЪОБЩЕНИЕ НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ, СЪВЕТА, ЕВРОПЕЙСКИЯ ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН КОМИТЕТ И КОМИТЕТА НА РЕГИОНИТЕ

Дългосрочна визия за селските райони на ЕС — към по-силни, свързани, устойчиви и просперираща селски райони до 2040 г.

{SWD(2021) 166 final} - {SWD(2021) 167 final}

ВЪВЕДЕНИЕ: ПРИЗИВЪТ ЗА ДЪЛГОСРОЧНА ВИЗИЯ ЗА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ НА ЕС

Нашите селски райони са гръбнакът на нашето общество и в тях бие сърцето на нашата икономика. Разнообразието на ландшафта, културата и наследството в Европа е нейната най-характерна и забележителна черта. Тази характеристика е основна част от нашата идентичност и икономическия ни потенциал.

Ние ще ценим и ще опазваме селските си райони и ще инвестираме в тяхното бъдеще.

Председателят фон дер Лайен — юли 2019 г.
(Политически насоки за периода 2019—2024 г.)

Селските райони на ЕС са важна част от европейския начин на живот. В тях живеят 137 милиона души, което съставлява почти 30 % от населението и над 80 % от територията му, като се вземат предвид всички териториални общини с малобройно население или с ниска демографска гъстота[1]. Те са широко признати и ценени по отношение на производството на храни, управлението на природните ресурси, опазването на природния ландшафт, както и на отдиха и туризма. Много от нашите традиции и фестивали и голяма част от нашата култура са неразривно свързани със селските райони на Европа. Както беше подчертано от председателя на Европейската комисия Урсула фон дер Лайен, „Европа няма да бъде цяла без своите селски райони“[2].

И все пак, социалните и икономическите промени през последните десетилетия, включително глобализацията и урбанизацията, променят ролята и характера на селските райони, които също така са засегнати от намаляване и застаряване на населението[3]. Много европейци са обезпокоени от влошеното състояние на инфраструктурата и предоставянето на услуги в селските райони, включително достъп до здравно обслужване, социални услуги и образование, както и до пощенски и банкови услуги. Други изразяват загриженост относно свиването на възможностите за заетост и възможния спад на доходите в селските райони или ограничената транспортна и цифрова свързаност.

Все повече се разпространява разбирането, че **ролята и значението на селските райони се подценяват** и не се зачитат в достатъчна степен. Почти 40 % от отговорилите на обществената консултация, организирана във връзка с подготовката на настоящото съобщение, заявиха, че се чувстват пренебрегнати от

[1] Според моделирането на ниво LAU (местна административна единица) за 2018 г. на демографските данни на Евростат от Съвместния изследователски център (JRC). Демографски атлас: https://migration-demography-tools.jrc.ec.europa.eu/atlas-demography/

[2] Уебинар — Визия за селските райони на Европа — Използване на потенциала на селските райони с цел допринасяне за устойчива и просперираща Европа.

[3] Вж. доклада на Комисията относно въздействието на демографските промени (COM(2020) 241 final) и Зелената книга относно застаряването на населението (COM(2021) 50 final).

обществото и от политиците. Ето защо е необходимо да бъдат взети под внимание както това възприятие, така и факторите, които допринасят за него[4].

Настоящото съобщение относно дългосрочна визия за селските райони на ЕС има за цел преодоляването на тези предизвикателства и опасения, като се използват **нововъзникващите възможности от екологичния и цифровия преход на ЕС и поуките, извлечени от пандемията от COVID-19**, и като се набележат с помощта на новосъздадения Демографски атлас способи за подобряване на качеството на живот в селските райони, постигане на балансирано териториално развитие и стимулиране на икономическия растеж в селските райони. То се основава на анализи, дейности за прогнозиране, обширни консултации и принос от страна на общностите. То определя визията, както и инструментите на политиката за нейното постигане, включително най-добрите практики, които могат да бъдат възпроизведени. Съобщението насърчава и спомага за изпълнението на Програмата до 2030 г. и на нейните цели за устойчиво развитие.

Селските райони са активни участници в екологичния и цифровия преход на ЕС. Чрез устойчивото производство на храни, съхраняването на биологичното разнообразие и борбата с изменението на климата те имат ключова роля за постигане на целите на Европейския съюз в областта на Зеления пакт[5], Стратегията „От фермата до трапезата“[6] и биологичното[7] разнообразие. Успоредно с това внедряването на нови технологии в селските райони ще бъде абсолютно необходимо за превръщането на цифровото десетилетие на Европа в реалност. Постигането на амбициозните цели на ЕС в областта на цифровите технологии за 2030 г.[8] също може да предостави повече възможности за устойчиво развитие на селските райони и в други сектори, освен земеделието, животновъдството и горското стопанство. То може да допринесе за разкриването на нови перспективи за растеж и подобряване на географското разпределение на производствения сектор и особено на услугите.

Селските райони в Европа са много разнообразни. Разликите в природните и климатични условия, географските особености, историческото и културното развитие, демографските и социалните промени, националните и регионалните особености и икономическия просперитет означават, че няма два еднакви селски района. Това разнообразие изисква целенасочени отговори и решения на местно ниво, съответстващи на специфичните нужди и възможности на всяка територия. Това също така означава, че в стратегиите за териториално развитие селските райони следва да се разглеждат според техните индивидуални характеристики и във връзка с тяхната среда. В това отношение действията трябва да се съсредоточат по-специално върху **отдалечените и по-слабо развитите селски региони.**

---

4 За повече информация, вж. обобщения доклад относно консултацията със заинтересованите страни (SWD(2021) 167 final), придружаващ настоящото съобщение.

5 Съобщение „Европейският зелен пакт“ (COM(2019) 640 final).

6 Съобщение „Стратегия „От фермата до трапезата“ (COM(2020) 381 final).

7 Съобщение „Стратегия на ЕС за биологичното разнообразие за 2030 г.“ (COM(2020) 380 final).

8 https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_bg

Промените в обществото, включително последните, причинени от COVID-19, следва да се **превърнат във възможности** за селските райони. Ние трябва да избегнем асиметричното възстановяване и да гарантираме, че всички територии на ЕС разполагат с необходимите средства да се възстановят по еднакъв начин от пандемията.

В съответствие с твърдия си ангажимент за демокрация и равенство и като отчита въздействието на демографските промени, Европейската комисия се ангажира **нито един човек или място да не бъдат пренебрегнати** и да приближи **ЕС по-близо до своите граждани**. С настоящото съобщение тя има амбицията да създаде нов импулс за селските райони чрез промяна на начина, по който те се възприемат, и разкриване на нови възможности с по-голямо участие на селските общности, които са неразделна част от изграждането на бъдещето на Европа. Селските общности също така имат ключова роля за прилагането на 20-те принципа на Европейския стълб на социалните права[9], като допринасят за силна социална Европа, която е справедлива, приобщаваща и пълна с възможности.

Както се подчертава в наскоро приетата нова Териториална програма на ЕС[10], необходимо е балансирано териториално развитие, дълбоко свързано с **подходи, адаптирани към местните условия**, и с участието на всички равнища на управление, за да се оползотвори максимално потенциалът на селските райони.

Комисията се ангажира да намали неравенствата на регионално равнище и да помогне на селските райони да наваксат изоставането. Този ангажимент е залегнал в **член 174 от ДФЕС,** в който се посочва, че следва да се обърне специално внимание на *селските райони, на районите, засегнати от индустриалния преход, както и на регионите, които са засегнати от сериозни и постоянни неблагоприятни природни или демографски условия, като най-северните региони с много ниска гъстота на населението и островните, трансграничните и планинските региони*. В член 349 от ДФЕС се признава специфичният статут на най-отдалечените региони и техните селски райони .

Тези принципи от Договора трябва да се спазват и възприемат на всички равнища: никоя политика, действие или мярка не бива да е пречка за регионалното сближаване, нито да задълбочава регионалните различия.

---

[9] https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_bg

[10] https://www.territorialagenda.eu/files/agenda_theme/agenda_data/Territorial%20Agenda%20documents/TerritorialAgenda2030_201201.pdf

В този контекст в настоящото съобщение се излага **дългосрочна визия за селските райони на ЕС до 2040 г.** В него се определят областите на действие за по-силни, свързани, устойчиви и просперииращи селски райони и общности. **Пактът за селските райони** ще мобилизира публичните органи и заинтересованите страни да действат според нуждите и стремежите на жителите на селските райони. Придружаващият го **план за действие на ЕС за селските райони** ще проправи пътя към насърчаване на териториалното сближаване и ще създаде нови възможности за привличане на иновативни предприятия, осигуряване на достъп до качествени работни места, насърчаване на нови и подобрени умения, гарантиране на по-добра инфраструктура и услуги и оптимизиране на ролята на устойчивото селско стопанство, както и на диверсифицираните икономически дейности.

1. СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ НА ЕС ДНЕС[11]

1.1. Тенденции и предизвикателства

Населението на ЕС застарява и бавно ще започне да намалява през следващото десетилетие. В средностатистически план **населението в селските райони**[12] вече е по-старо, отколкото населението в градовете и предградията, както и в градските агломерации. През последните години в селските райони средно се наблюдава намаляване на населението главно поради отрицателния естествен прираст на населението[13], който не се компенсира в достатъчна степен от положителната нетна миграция. Някои от източните и южните държави членки дори са изправени и пред двете предизвикателства, тъй като естественият прираст на населението и нетното движение в техните селски райони са отрицателни[14]. Освен това е **по-вероятно младите жени да напуснат** селските райони, отколкото младите мъже. Тези демографски тенденции, съчетани с липса на свързаност, предизвикателства пред инфраструктурата и производителността и слаб достъп до обществени услуги, включително образование и грижи, могат да допринесат за **по-ниската привлекателност на селските райони** като място за живот и работа.

В продължение на векове „селски“ е означавал „селскостопански“ — с милиони земеделски стопани, които изхранват европейското общество. Животът в много селски райони, особено в по-отдалечените и периферните части, остава неразривно свързан със селското стопанство — над 40 % от земята в селските райони се използва за селско стопанство. С течение на времето приносът на селското стопанство, горското стопанство и рибарството за селските райони е намалял както

---

[11] За допълнителни доказателства, вж. също така придружаващия настоящото съобщение работен документ на службите на Комисията (SWD(2021) 166 final).

[12] В различните масиви от данни се използват различни определения за „селски“. По отношение на тази глава най-важната разлика е между данните според DEGURBA (където се посочват „градски агломерации, градове и предградия и селски райони“) и типологията на градските и селските райони по NUTS (където се посочват „градски, междинни и селски региони“). За повече информация вж. главата относно методологията в придружаващия работен документ на службите на Комисията.

[13] Това означава, че броят на смъртните случаи е надхвърлил броя на ражданията.

[14] Въз основа на средногодишните темпове на прираст на населението между 2014 и 2019 г.

от гледна точка на икономиката, така и на заетостта, до 12 % от всички работни места и до 4 % от брутната добавена стойност, като същевременно запазва същественото си значение за продоволствената сигурност в ЕС.

Успоредно с това се е увеличил делът на услугите (напр. туризъм, отдих), който бележи структурна промяна в икономиките на редица селски райони, докато делът на промишлеността и строителния сектор остана постоянен.

Въпреки че от 2000 г. насам по-високият растеж даде възможност да се намали разликата, **брутният вътрешен продукт (БВП) на глава от населението в селските райони** продължи да бъде значително по-нисък (75 %) от средния за ЕС през 2018 г. Догонващото икономическо развитие не достигна до отдалечените селски региони (където тази стойност се запази на ниво около 70 % от БВП на глава от населението в ЕС). Този цялостен икономически контекст подчертава необходимостта да се продължи икономическата диверсификация на селските райони, като се обхванат всички измерения и сектори, за да се използва максимално техният потенциал по отношение на услугите и производството.

Между 2012 и 2020 г. средното равнище на **заетост** в селските райони на ЕС се е увеличило (от 67,5 % на 73,1 %, т.е. повече, отколкото в градовете), докато средното равнище на **безработицата** е спаднало (от 10,4 % на 5,9 %, т.е. по-малко, отколкото в градовете). Тази благоприятна цялостна динамика прикрива различни реалности, по-специално твърде разнородната ситуация в държавите членки и факта, че равнището на безработицата сред **младите хора** е по-високо в сравнение с общото население в трудоспособна възраст, а също и в сравнение с населението в селските райони. Освен това по отношение на дела на населението, което е изложено на риск от бедност или социално изключване, стойностите за 2019 г. са по-високи в селските райони (22,4 %) в сравнение с градовете (21,3 %) и с градските агломерации и предградията (19,2 %), а в десет държави членки процентът на населението, изложено на риск от бедност в селските райони, се е увеличил от 2012 г. насам[15].

Между заетостта сред мъжете **и тази сред жените в селските райони** съществува **разлика** от 13 процентни пункта (спрямо 10 процентни пункта в градовете), нарастваща до над 20 в някои държави членки. На равнището на ЕС тази разлика се запазва сравнително стабилна от 2012 г. насам. В повече от половината от държавите членки това неравенство между половете е по-голямо в селските райони, отколкото в градовете. Следва да се обърне внимание на факта, че много жени имат несигурни договори (например сезонни работници) или изпълняват „невидима роля“ в селските общества (например помагащи съпруги), което може да ги постави в уязвимо положение (като например липса на достъп до социална закрила или обезщетения при майчинство в някои случаи). В същото време жените представляват важна движеща сила за просперитета и социалното приобщаване в селските райони, по-специално благодарение на предприемачеството.

[15] Равнището на младежката безработица е по-високо от общото равнище на безработица в целия ЕС и във всички видове райони. Вж. придружаващия настоящото съобщение работен документ на службите на Комисията (SWD(2021) 166 final), стр. 58—59 и фигура 11) и File:Share of people at risk of poverty or social exclusion, analysed by degree of urbanisation, 2019 (%) LCIE20.png - Statistics Explained (europa.eu).

Делът на населението[16] с висше **образование** в селските райони остава нисък въпреки увеличението от 18 % през 2012 г. на 22 % през 2019 г. Разликата между селските райони и градовете също се е увеличила от 17 процентни пункта през 2012 г. на 19 през 2019 г. (като се запазва стабилна или нараства в повечето държави членки). По отношение на **основните умения** (четене, математика и природни науки) в много държави разликата в резултатите между градските и селските райони също е голяма, както показват резултатите от Програмата за международно оценяване на учениците (PISA) от 2018 г. По отношение на поне **основните цифрови умения** през 2019 г. разликата възлиза на 14 процентни пункта (48 % за селските райони спрямо 62 % за градовете) и се запазва стабилна от 2015 г. насам. Освен това на равнището на ЕС процентът на преждевременно напусналите училище е по-висок в селските райони и градовете, отколкото в градските агломерации. Училищата в някои селски райони често се борят за осигуряване на качествено образование поради географската си изолация и малките си размери. Те са изправени пред недостатъчно инфраструктура и спомагателни услуги в областта на образованието, ограничено предлагане на възможности за обучение и липса на опитни учители. Това може да ограничи навлизането на електронните услуги и потенциала за учене и работа от разстояние, което оказва влияние върху наличните **качествени работни места** в селските райони.

Животът в селските райони зависи в решителна степен от достъпа до **качествени обществени услуги и инфраструктура**. В рамките на обществената консултация като най-спешни нужди бяха определени инфраструктурата, достъпът до съоръжения и удобства, цифровата свързаност и заетостта. По-специално основните услуги и свързаната с тях инфраструктура — като например водоснабдяване, канализация, енергия, транспорт, финансови услуги и цифрови комуникации — са от ключово значение за гарантиране на социалното и икономическото приобщаване. Те допълват и улесняват достъпа до други услуги, които изпълняват функцията за благоприятна рамка, като например грижи за детето, образование, дългосрочни грижи, жилищно настаняване, пазар на труда и социални услуги, а също така могат да бъдат важен източник за създаване на работни места[17].

Достъпът до обществени услуги и инфраструктура се влияе от гъстотата и близостта на хората, които са различни в селските райони в отделните държави членки, както и в селските райони в близост до градовете и отдалечените селски райони[18]. Колкото по-слабо урбанизиран и по-отдалечен е даден район, толкова по-дълго е средното пътно разстояние до най-близката услуга.[19]

Една трета от населението на селските райони живее в граничен регион. Средно тези гранични селски региони имат по-слабо развит автомобилен и железопътен транспорт, както и достъп до по-малко пътнически полети в сравнение с другите селски региони. Хората в граничните селски региони трябва да пътуват по-далече,

[16] В този контекст делът на общото население включва хора от различни възрастови групи.

[17] Правото на достъп до тези услуги — и по-специално необходимостта да се помага на хората в нужда — е залегнало в принцип № 20 от Европейския стълб на социалните права (ЕССП).

[18] Общият брой на хората в радиус от 120 km.

[19] Това включва, наред с другото, търговец на дребно, основно училище, аптека и банка.

за да достигнат до основно или средно училище или болница в сравнение с другите селски региони.

По-дългите разстояния, по-ниската гъстота на населението и по-големите водосборни области правят по-трудна както доставката, така и достъпа до услуги в селските райони. Въпреки това **предоставянето на услуги от общ интерес в селските райони със сравнимо качество** с тези в градските райони е от ключово значение за поддържането на справедлив жизнен стандарт за всички граждани и на всички територии, включително в най-отдалечените селски райони и в най-отдалечените региони.

Селските общности също са потенциално изложени на по-големи разходи, свързани с климатичния преход. По-дългите разстояния за пътуване например до болници, училища и магазини, съчетани с по-голямата зависимост от частните автомобили поради оскъдната услуга за обществен транспорт, водят до по-високи пътни разходи[20]. Търговията на дребно, лекарите, аптеките, банките, пощенските станции, общественият транспорт, детските заведения и училищата са **от съществено значение за живота и работните места в селските райони,** както и за да се гарантира, **че нито един човек или място няма да бъдат пренебрегнати.** Липсата на тези услуги може бързо да доведе до чувство на отдаленост и социално изключване. Малките градове и градски агломерации могат да бъдат движеща сила за привлекателността и развитието на селските райони и да осигуряват достъп до редица услуги за околните селски райони. Важно е да се обмислят и изпробват нови начини за организиране на националните и регионалните обществени услуги, като се използва цифровизацията в този процес.

Бизнес модели и подходи, като например електронните услуги, мобилните решения, частно-публичните партньорства, социалните предприятия, секторите на културата и творчеството, както и кооперациите, могат да помогнат за достигане до по-малко населените райони и като цяло са ключов фактор за социално-икономическото развитие на селските райони. Те в решаваща степен зависят от нивото на цифровите умения и наличността и финансовата достъпност на адекватна **цифрова инфраструктура, както и от капацитета за ефективно внедряване на цифровите технологии**, като например платформи за цифрови услуги. Ключова предпоставка за цифровата трансформация е свързаността с интернет. Въпреки неотдавнашните подобрения на високоскоростната широколентова връзка, само 59 % от домакинствата в селските региони имат достъп до широколентова мрежа от ново поколение (NGA) (>30 Mbps) в сравнение с 87 % от домакинствата в ЕС.

И накрая, селските райони са изправени пред специфични предизвикателства, свързани с изменението на климата и увреждането на околната среда. Например земеделието и горското стопанство са по-уязвими към по-чести неблагоприятни климатични събития като бури, наводнения и суша в сравнение с икономическите дейности в градовете. Тези сектори са сред първите засегнати от загубата на биологично разнообразие, което представлява заплаха за дългосрочните икономически перспективи на зависимите от тях селски общности.

---

[20] ОИСР, *Delivering Quality Education and Health Care to All: Preparing Regions for Demographic Change [Осигуряване на качествено образование и здравно обслужване за всички хора: Подготовка на регионите за демографските промени]*, OECD Rural Studies, OECD Publishing, Париж, 2021 г. https://doi.org/10.1787/83025c02-en

1.2. Възможности в селските райони

Новите потребности на обществото, възможностите на екологичната икономика, възможностите, които разкриват цифровите технологии, заедно с последиците от пандемията от COVID-19 и разширяването на работата от разстояние, доведоха до подновяване на вниманието към селските райони като място на благополучие, сигурност, екологичен начин на живот и нови възможности за социално и икономическо обновяване.

Природните ресурси на селските райони са ключови определящи активи, върху които да се изгради устойчиво и просперираще бъдеще. Когато се управлява добре, **ландшафтът в селските райони, покрит с гори и природни територии**, спомага за регулирането на водните потоци, улавянето на въглерода и на замърсителите на въздуха от атмосферата, предотвратяването на ерозията на почвата и предоставянето на екосистемни услуги[21]. **Устойчивото управление на селското и горското стопанство**, което включва екологичната, икономическата и социалната устойчивост, спомага за запазването на достойните условия на труд и поминъка, екологичните системи и биологичното разнообразие, а също така подобрява устойчивостта спрямо изменението на климата и рисковете. От съществено значение е да се подобри качеството на произведената продукция и да се оказва подкрепа на земеделските стопани, горските стопани и предприемачите в селските райони, които са катализатори на **прехода към по-екологосъобразно общество и икономика**.

По-големият акцент върху смекчаването на изменението на климата, включително чрез **производството на енергия от възобновяеми източници**, е възможност, която селските райони са длъжни да използват за борба с енергийната бедност, при условие че екосистемните услуги се оценяват правилно и бизнес моделите запазват стойността си в рамките на селските общности.

В контекста на **Европейския зелен пакт**[22] — новата стратегия на Европа за растеж, селските райони ще играят важна роля за превръщането на ЕС в **първия неутрален по отношение на климата континент до 2050 г**. Екологичният преход ще изисква развитието на партньорства във всички икономически дейности в селските райони, между предприятията от всички сектори, местните органи и изследователите, както и услуги, основани на **иновации, обмен на знания и сътрудничество**, включително в рамките на процеси за интелигентна специализация[23].

Биоикономиката е един от най-големите сектори в Съюза. Тя обхваща селското и горското стопанство, рибарството, аквакултурите и производството на храни, фуражи, биоенергия и продукти на биологична основа. Тя може да помогне на ЕС да ускори напредъка към кръгова икономика с ниски въглеродни емисии и ще допринесе за модернизацията и укрепването на неговия хранителен сектор, както и

---

21 Maes J. и др., *More green infrastructure is required to maintain ecosystem services under current trends in land-use change in Europe [Необходима е по-екологична инфраструктура за поддържане на екосистемните услуги при сегашните тенденции в промяната на земеползването в Европа]*, Landsc Ecol 30:517–534, 2015 г.

22 https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_bg

23 https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/what-is-smart-specialisation-

на индустриалната база на селските райони. Устойчивата био- и кръгова икономика ще създаде нови по-разнообразни вериги за създаване на стойност и по-екологични и по-рентабилни процеси, като същевременно опазва биологичното разнообразие и околната среда. През 2017 г. биоикономиката е генерирала 614 милиарда евро добавена стойност, а броят на заетите в нея лица е бил около 17,5 милиона души в ЕС[24]. В селските райони биоикономиката може да стимулира иновативни стопански решения и може да бъде подкрепена чрез инициативи като стартъп селища (Startup Villages)[25] и подкрепа за МСП.

Наред с тези нови икономически възможности и с цел създаване на работни места в засегнатите райони трябва също да се определят устойчиви и иновативни начини за използване на **бивши мини** и **места за добив на полезни** изкопаеми, по-специално чрез възстановяване на увредените екосистеми и услугите, които те предоставят на местните общности.

Развиващите се изисквания на потребителите за по-добро качество и по-устойчиви и **по-здравословни хранителни продукти, включително биологични продукти,** могат да създадат **нови възможности** за земеделските стопани и икономиката в селските райони. В съответствие със Стратегията на ЕС „От фермата до трапезата“ и плана за действие за развитието на биологичното производство[26] преходът към методи за биологично производство, **разработването на къси вериги на доставки, местното преработване** и иновативните продукти могат да допринесат за засилване на ролята на земеделските стопани и увеличаване на техните доходи.

Сектори като **туризма** също се възползват от по-широкото предлагане на качествени туристически дейности, включително дейности, извършвани в стопанството, производството на местни качествени продукти, адекватното управление на ландшафта и взаимодействието море-суша в крайбрежните селски райони. **„Биообластите“** — географски области, в които земеделските стопани, обществото, туристическите оператори, асоциациите и публичните органи сключват споразумение за устойчиво управление на местните ресурси, основаващо се на принципите и практиките на биологичното производство — е обещаваща концепция в това отношение, по-специално в съчетание с мрежата „Натура 2000“. Поради това е важно да се отчитат нуждите на **малките и средните земеделски стопани**, **да се привлекат млади и нови земеделски стопани, както и земеделски стопани — жени,** и да се предотврати запустяването на земята, както и да се улесни достъпът до земя. Това следва да включва и селскостопанските работници, включително сезонните работници и такива с мигрантски произход. Разработването и управлението на туристически оферти и пълноценното използване на технологии и цифрови услуги също следва да бъде подкрепено.

---

[24] Ronzon, T. и др., *Developments of Economic Growth and Employment in Bioeconomy Sectors across the EU [Развитие на икономическия растеж и заетостта в секторите на биоикономиката в целия ЕС]*, Sustainability 12, no.11:4507, 2020 г. https://doi.org/10.3390/su12114507

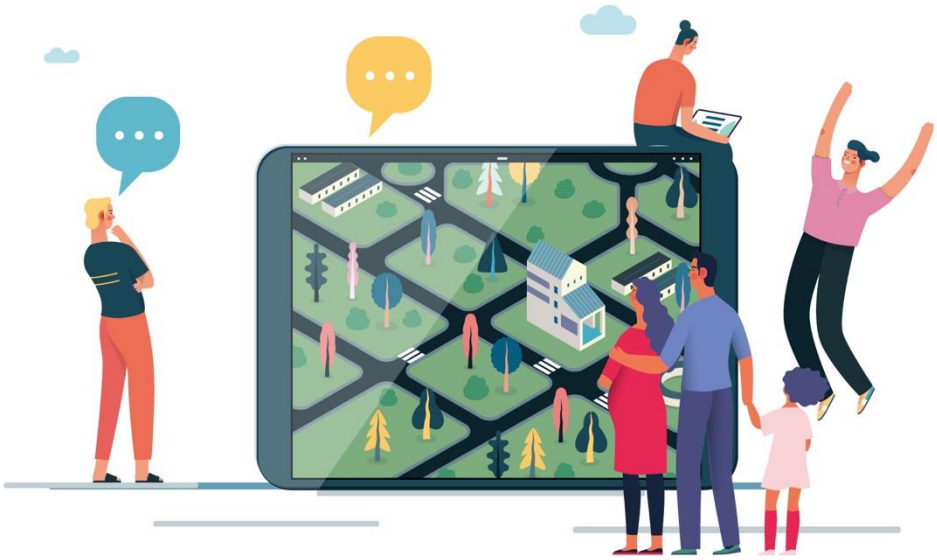
[25] https://ec.europa.eu/commission/commissioners/2019-2024/suica/announcements/launch-global-eu-campaign-rural-50-strategy_en

[26] Съобщение относно план за действие за развитието на биологичното производство, (COM (2021) 141 final).

Цифровата свързаност е фактор от ключово значение за диверсификацията на икономическите дейности в селските райони. Тя ще улесни започването и развиването на собствена стопанска дейност от страна на предприемачите и стартиращите предприятия, като по този начин ще се създадат нови икономически възможности за селските райони. Развитието на иновационни екосистеми ще позволи на селските общности да създават висококачествени работни места в селските райони във всички сектори.

Друг важен набор от възможности за селските райони е свързан с **качеството на живот и участието на местните общности в процеса на вземане на решения.** Възможностите за активно участие в обществения и социалния живот, включително художествени и културни дейности, също могат да повлияят на привлекателността на селските райони.

2. ВИЗИЯ ЗА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ ДО 2040 Г.

Предизвикателствата и възможностите, пред които са изправени селските райони, някои от които вероятно ще продължат и в бъдеще, са в основата на предприетите действия за определяне на визията. Гражданите и организациите от селските райони[27] бяха силно ангажирани с разработването на тази визия, отразяваща мястото, което селските райони искат да заемат през 2040 г. Освен това беше извършено специално[28] прогнозиране. В него бяха разгледани водещите тенденции[29], движещи трансформациите до 2040 г., и бяха определени основните

[27] Въз основа на основани на участието подходи на Тематичната група на Европейската мрежа за развитие на селските райони (ENRD), вж. портала на ENRD и работен документ на службите на Комисията (SWD(2021) 166 final), придружаващ настоящото съобщение.

[28] Прогнозирането е процесът на проучване, предвиждане и оформяне на облика на бъдещето, който допринася за изграждането и използването на колективна интелигентност по структуриран и систематичен начин с цел предвиждане на промените и по-добра подготовка за промяна.

[29] Водещите тенденции се определят като дългосрочни движещи сили, които се наблюдават сега и най-вероятно ще имат въздействие в световен мащаб. Повече информация е на разположение на

ключови фактори за промяната — така наречените **„движещи фактори“,** които се очаква да оформят **бъдещия облик на селските райони** (вж. графика 1). **Демографията** и **управлението** бяха посочени като най-въздействащите и несигурни движещи фактори, като те бяха осите, около които бяха разработени **четири** сценария. Всеки от тях илюстрира възможното бъдеще за селските райони през 2040 г. в зависимост от това дали те ще привлекат или не нови жители, както и от качеството на многостепенното управление. В сценариите също така се разглеждат взаимозависимостите между селските и градските райони[30].

Съгласно идентифицираните движещи фактори, сценариите и многобройните консултации бяха изведени четири допълнителни **области на действие**, въплъщаващи дългосрочната визия *от*, *чрез* и *за* **по-силни, свързани, устойчиви и просперииращи селски райони до 2040 г.**

Графика 1: Основни движещи фактори за оформяне на облика на бъдещето на селските райони до 2040 г. и четирите допълнителни области за действие

Източник: Европейска комисия

уебсайта на Центъра за проучване на водещите тенденции (Megatrends Hub) на Европейската комисия.

30 Повече разяснения са на разположение в раздел „Прогнозиране“ на SWD(2021) 166 final.

2.1. По-силни селски райони

„Начело на иновациите в селските райони не са големите дружества,
а общностите.“

От „жителите на селските райони“ до селските общности.
Всички са поканени, всички участват.“

(дейности по консултация във връзка с дългосрочната визия)

Селските райони следва да бъдат дом на овластени и **жизнени местни общности.** Предоставянето на възможност на всички лица активно да участват в политиката и процесите на вземане на решения, като се включат широк кръг от заинтересовани страни и мрежи, както и всички равнища на управление, е от ключово значение за разработването на съобразени с конкретните нужди, адаптирани към местните условия и интегрирани решения в областта на политиката и инвестиции. Новите възможности за активно участие на обществеността, като например консултации в селските избирателни райони или онлайн гласуване, могат да направят по-привлекателни селските райони, особено отдалечените и обезлюдяващите се райони, чрез ангажиране на хората с решенията за собственото им бъдеще и начина, по който да се използват максимално културните и икономическите силни страни на техните райони.

Въпреки че положението се различава в отделните държави членки, населението на редица селски райони на ЕС предимно намалява и застарява, което може да окаже натиск върху предоставянето на обществени и частни услуги. От ключово значение е да се гарантира, че селските райони са привлекателно място за живеене и работа. В тази връзка трябва да бъде гарантиран ефективен достъп до основни услуги с достатъчно добро качество, като например водоснабдяване, канализация, здравеопазване, енергийни, транспортни, финансови услуги и цифрови комуникации, за всички[31]. Следва да се разработят и иновативни решения за предоставяне на услуги, като се използват максимално възможностите, предлагани от цифровите инструменти, и се насърчават силно социалните иновации.

2.2. Свързани селски райони

„Селските райони все още се борят с множество проблеми по отношение на инфраструктурата — пътища, транспорт, канализация и водоснабдяване.“

„Широколентовата мрежа трябва да бъде основна услуга. Тя е средство за постигане на дадена цел, а не самоцел.“

(дейности по консултация във връзка с дългосрочната визия)

[31] План за действие (принцип 20) — Европейски стълб на социалните права: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_bg

По-нататъшното развитие на селските райони зависи от това дали те са **добре свързани** помежду си и с крайградските и градските райони. Това ги прави по-леснодостъпни, като същевременно подобрява достъпа до по-широк спектър от услуги за местните общности.

По отношение на транспорта това означава поддържане или подобряване[32] на достъпни обществени транспортни услуги и инфраструктура като железопътни линии, вътрешни водни пътища, шосейни пътища, станции за зареждане и презареждане в подкрепа на решения за електрическа мобилност, велосипедни алеи, мултимодални връзки, включително с активни транспортни средства, както и морски транспорт на къси разстояния и въздушни транспортни връзки, които често са единственото средство за свързване на острови и някои периферни региони. Следва да бъде допълнително проучен и потенциалът на селските райони да действат като центрове за разработване, изпитване и внедряване на устойчиви и иновативни решения за мобилност.

Цифровата инфраструктура е основен фактор за това селските райони да допринесат за **цифровия преход**[33] и да се възползват максимално от него. Развитието на цифровия капацитет в селските райони ще увеличи тяхната привлекателност. Цифровите технологии ще предлагат такива услуги, като мултимодални интелигентни транспортни системи, бърза спешна помощ в случай на произшествия, по-целенасочени решения за управление на отпадъците, интелигентни решения за енергия и осветление, оптимизация на ресурсите и др.

2.3. Устойчиви селски райони, които насърчават благосъстоянието

„С визията трябва да се насърчават последователната устойчивост и приобщаващото развитие, както и да се подобрява благосъстоянието на жителите.“

(дейности по консултация във връзка с дългосрочната визия)

Селските райони могат и следва да имат централна роля в Европейския зелен пакт. Опазването на природните ресурси, възстановяването на ландшафта, включително културните пейзажи, екологизирането на селскостопанските дейности и скъсяването на веригите на доставки ще направят селските райони **по-устойчиви спрямо изменението на климата, природните бедствия и икономическите кризи**. Като доставчици на услуги, с които се опазват екосистемите, и на решения за въглеродна неутралност, селските райони има да играят все по-важна роля в смекчаване на изменението на климата и в устойчивата био- и кръгова икономика. Селските райони следва да се опират на устойчиви икономически дейности в областта на земеделието, горското стопанство, агрохранителния сектор и

[32] Това включва осигуряване на достъпност на обществения транспорт и инфраструктурата в съответствие с Конвенцията на Организацията на обединените нации за правата на хората с увреждания.

[33] Съобщение „Доклад за стратегическото прогнозиране от 2020 г. — Очертаване на курса към по-издръжлива Европа“ (COM(2020) 493 final).

диверсифицирана гама от по-екологични икономически дейности[34], насърчаващи улавянето на въглерод и висококачественото местно производство в рамките на общностите.

Различни устойчиви дейности трябва да могат да съществуват съвместно, така че това да бъде от полза за селските райони. Семейните селскостопански дейности следва да се извършват в хармония с други икономически дейности, като същевременно се зачита и запазва необходимата автономност на икономическите сектори чрез подходящо планиране и зониране на земеползването. По същия начин селскостопанското производство следва да отчита въздействието си върху водите и морските екосистеми.

Екологичният и цифровият преход следва да бъдат справедливи и да отчитат нуждите на всички членове на селските общности, включително на хората от групите в неравностойно положение, за да се укрепи **социалната устойчивост** на селските райони.

Необходимо е да се оползотворят цялата гама от таланти и разнообразието на нашите общества, за да направим селските райони по-устойчиви в социален план. Всички трябва да могат да има достъп до преквалификация и повишаване на квалификацията, които да отворят пътя към качествени работни места и възможности, като също така те следва да бъдат еднакво представени в процеса на вземане на решения на национално, регионално и местно равнище. Следва да се премахнат основаното на пола насилие и свързаните с пола стереотипи. Особено внимание следва да се обърне и на младите хора, както и на възрастните хора, хората с увреждания, децата, лесбийките, гейовете, бисексуалните, транссексуалните, куиър и интерсексуалните лица (ЛГБТКИ+ лица), хората с мигрантски произход и ромските общности, които понякога нямат достъп до основни услуги, като например адекватни социални и образователни услуги и здравно обслужване.

2.4. Просперииращи селски райони

„Продължаване на ангажимента за подкрепа на диверсификацията на дейностите и функциите на селските райони, като се използват местните силни страни, знания и възможности и се осигури по-голяма подкрепа за малки и микропроекти, особено насърчаваните от млади хора и безработни лица, за да се избегне заминаването им за градовете.“

(дейности по консултация във връзка с дългосрочната визия)

Селските райони могат да станат **по-просперииращи** чрез диверсификация на икономическите дейности към нови сектори с положително въздействие върху

[34] Вж. Съобщение относно план за действие за развитието на биологичното производство, (COM(2021) 141 final).

заетостта[35], както и чрез подобряване на добавената стойност от селскостопанските и агрохранителните дейности.

Диверсификацията на икономическите дейности следва да се основава на устойчиви местни икономически стратегии, включително мерки, които правят средата за тях привлекателна за предприятията. Икономическата диверсификация също така изисква предоставяне на достъп до цифрово и хибридно образование и обучение на общностите с цел придобиване на нови умения, както и подкрепа за предприемаческите нагласи. Подобрената работа в мрежа на по-малките предприятия може да бъде алтернатива на консолидацията, която често води до прехвърляне на правомощия и печалби от селските райони.

Следва да се запази важната икономическа роля, която имат селското стопанство, горското стопанство и рибарството. Разработването на къси вериги на доставки и използването на схеми за маркировка за обозначаване на качеството и разнообразието на местните и традиционните хранителни продукти ще окажат положително въздействие върху местните икономики. Организациите на производители могат да допринесат за популяризиране на продуктите и регионите им на произход чрез такива дейности, като например рекламни кампании. Това играе определена роля също и за задоволяване на нарастващото търсене на местни продукти, свързани със специфичните селски райони, от които произхождат, и допринася за запазване на самодостатъчността и устойчивостта на европейското производство на храни.

3. ПАКТ ЗА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ И ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ НА ЕС ЗА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

[35] Fritsche U. и др., *Future transitions for the Bioeconomy towards Sustainable Development and a Climate-Neutral Economy — Knowledge Synthesis Final Report [Бъдещи преходи на биоикономиката към устойчиво развитие и неутрална по отношение на климата икономика — окончателен доклад за синтез на знанията]*, Служба за публикации на Европейския съюз, Люксембург, 2020 г. https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/54a1e679-f634-11ea-991b-01aa75ed71a1/language-en

Евентуален пакт за селските райони и план за действие на ЕС за селските райони с конкретни водещи проекти и нови инструменти ще спомогнат за постигане на целите на визията (вж. точка 3.1). Те ще стимулират съживяването на селските райони, ще смекчат въздействието на отрицателните тенденции и ще позволят наблюдението и докладването на постиженията към 2040 г.

3.1. Пактът за селските райони — засилено управление на селските райони на ЕС

„Осигуряването на съгласуваност и взаимно допълване на международните, националните и местните политики, които оказват въздействие върху развитието на селските райони, ще увеличи максимално положителните ефекти от нашите колективни усилия.“

(дейности по консултация във връзка с дългосрочната визия)

Ще бъде разработен пакт за селските райони с всички равнища на управление и заинтересовани страни, които подкрепят съвместните цели на визията, предложени в настоящото съобщение (вж. по-долу). Пактът ще осигури обща рамка за ангажиране и сътрудничество на широк кръг участници на европейско, **национално, регионално и местно равнище.** Той ще допринесе за засилено полезно взаимодействие, взаимно допълване и съгласуваност между европейските, националните, регионалните и териториалните политики и интервенции за постигане на целите на настоящата дългосрочна визия и за отговор на общите стремежи на селските общности. Взаимодействието между всички равнища на управление и заинтересованите страни в областта на развитието на селските райони ще бъде насърчавано чрез съществуващите мрежи, които ще бъдат мобилизирани за включване на заинтересованите страни от селските райони.

Комисията ще действа като посредник, така че пактът да бъде успешна рамка. Националните органи и заинтересованите страни ще могат да обменят идеи относно начините за постигане на съвместните цели на визията. Обмяната на опит и най-добри практики при разработването на стратегии, планове за действие и конкретни предприети мерки ще спомогне да се гарантира, че всички селски райони са по-силни, свързани, устойчиви и просперииращи до 2040 г. Държавите членки и регионалните и местните правителства, които все още не са разработили стратегия и план за действие за справяне с предизвикателствата, пред които са изправени селските райони, ще бъдат поканени да го направят. Ще бъде поставен специален акцент върху управлението на структурните преходи, както и многостепенното и основаното на участието управление с цел разработване и прилагане на решения, които са най-ефективни за селските райони.

Четирите направления – по-силни, свързани, устойчиви и просперииращи – обобщават общите стремежи на селските общности и на заинтересованите страни към превръщането на селските райони до 2040 г. в:

i. **Привлекателни** пространства, разгърнати в **хармонично териториално развитие**, отключващи своя специфичен потенциал, което ги превръща в място **на възможности** и предлага местни решения за справяне с местните последици от глобалните предизвикателства.

ii. Ангажирани в многостепенното и основаното на местните условия **управление** и разработващи интегрирани стратегии чрез използване на основани на участието подходи за сътрудничество, като се възползват от адаптирани към съответните обстоятелства съчетания от политики и взаимозависимости между градските и селските райони.

iii. Доставчици на **продоволствена сигурност,** икономически възможности, **стоки и услуги** за обществото като цяло, като например материали и енергия на биологична основа, но също и местни висококачествени продукти в рамките на общностите и енергия от възобновяеми източници, като задържат справедлив дял от генерираната стойност.

iv. **Динамични** общности, съсредоточени върху **благополучието,** включително поминъка, справедливостта, **просперитета** и качеството на живот, където всички хора живеят и работят добре заедно и разполагат със съответния капацитет за взаимна подкрепа.

v. **Приобщаващи** общности на **солидарност, справедливост и обновяване между поколенията**, отворени за **новодошлите** и насърчаващи равните възможности за всички.

vi. Процъфтяващи природни **източници**, укрепени и допринасящи за целите на Зеления пакт, включително **неутралността по отношение на климата**, както и за устойчивото управление на природните ресурси.

vii. Пълноценно възползващи се от **цифровите иновации**, с равен **достъп** до нововъзникващи технологии, широко разпространена цифрова грамотност и възможности за придобиване на по-напреднали умения.

viii. **Квалифицирани хора** с **предприемачески дух** и **новаторско мислене,** които създават съвместно технологичния, екологичния и социалния напредък.

ix. Оживени места, осигурени с **ефикасни, физически и финансово достъпни публични и частни услуги, включително трансгранични услуги,** предоставящи адаптирани към съответните обстоятелства решения (като например транспорт, образование, обучение, здравеопазване и грижи, включително дългосрочни грижи, социален живот и търговия на дребно).

x. **Места на разнообразието**, които се възползват максимално от своите уникални активи, таланти и потенциал.

Отвъд разнообразието на селските райони, което е един вид предимство за успешното адаптиране, тези стремежи отразяват общата основа и възможната добавена стойност от ЕС и поради това се предлагат като **съвместни цели** за одобрение с оглед приемането на **дългосрочна визия за селските райони на ЕС**.

3.2. План за действие на ЕС за селските райони

Като се демонстрира подновеният ангажимент на Комисията към селските общности и развитието на селските райони, в настоящото съобщение се предлага план за действие за селските райони, структуриран около водещи инициативи. Някои политики на ЕС вече предоставят подкрепа за справяне с предизвикателствата и възползване от възможностите в селските райони и допринасят за балансирано, справедливо, екологосъобразно и иновативно развитие на селските райони.

Реформираната обща селскостопанска политика (ОСП)[36], и по-специално Европейският земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР), е един от ключовите източници на финансиране от ЕС за селските райони, като насърчава интелигентен, устойчив и диверсифициран сектор на селското стопанство, подкрепя грижите за околната среда и действията в областта на климата, както и укрепва социално-икономическата структура на селските райони.

Политиката на сближаване[37] е другият основен източник на подкрепа за селските райони, като насърчава и подкрепя хармоничното цялостно развитие на държавите членки, регионите и териториите. За постигането на тези цели Европейският фонд за регионално развитие (ЕФРР), Кохезионният фонд и Европейският социален фонд плюс (ЕСФ+) мобилизират значителни инвестиции в хора и инфраструктура в селските райони. Тя също така позволява разработването на адаптирани към нуждите на всяка територия стратегии чрез новите цели на политиката на сближаване за периода 2021—2027 г.: „Европа по-близо до гражданите“ и „По-социална и приобщаваща Европа“. Тя осигурява гъвкава и адаптивна рамка за държавите членки и регионите в подкрепа на интегрираното териториално развитие с многостепенно управление. Тя също така предлага възможност за подкрепа на решения, основани на местните условия, които са разработени във и от селските райони.

Следователно държавите членки следва да се възползват от възможностите, предлагани от стратегическите планове по ОСП и програмите по линия на политиката на сближаване за периода 2021—2027 г., с цел ускоряване на устойчивото и интегрираното развитие на селските райони. Освен това те следва да използват твърде съществения потенциал на Механизма за възстановяване и устойчивост, InvestEU и други програми на ЕС, както и на Европейската инвестиционна банка с оглед покриване на съществуващия недостиг на инвестиции в селските райони. Необходимо е финансирането да се мобилизира по съгласуван начин в допълнение към интервенциите на държавите членки на национално и регионално равнище, които продължават да са от решаващо значение за предоставянето на цялостна подкрепа за селските райони.

Освен тези ключови възможности за финансиране планът за действие на ЕС за селските райони, залегнал в основата на настоящата визия, ще предложи осезаеми проекти и инициативи въз основа на четирите направления на действие и ще

[36] https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_bg#legalfoundations

[37] https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_bg

обедини различните области на политиката на ЕС, за да превърне тази визия в реалност. С цел реализиране на визията редица инициативи бяха прегрупирани около водещи инициативи, които поставят началото на общите усилия за постигане на съвместните цели на визията и обикновено прегрупират редица действия, които се допълват. Водещите инициативи представляват осъществими проекти, подсилени от съпътстващи действия, подробно описани в приложение[38].

Водещи инициативи в подкрепа на по-силни селски райони

„Трябва да се признае жизненоважното значение на селските територии за обществото като цяло и да се подобрят имиджът им и възприятието за тях сред градското население и лицата, които вземат решения, а стереотипите — да се разрушат.“

(дейности по консултация във връзка с дългосрочната визия)

Местните общности са в най-добра позиция да оценят съответните силни страни на своите територии и да ги надграждат. През последните 30 години общностите бяха овластени да разработват местни стратегии с финансиране по линия на ОСП съгласно подхода LEADER. Друг утвърден елемент на политиката на сближаване е така нареченото „водено от общностите местно развитие“, по-специално в крайградските и крайбрежните райони, а също и на островите. Въз основа на съществуващите и бъдещите стратегии за местно развитие засилената работа в мрежа следва да спомогне за предоставянето на повече съвети на местните общности, по-специално относно достъпа до финансиране и създаването на такива стратегии. В този контекст ще продължи да бъде насърчаван и проектът „Интелигентни селища“.

С цел насърчаване на динамиката в селските райони се предлагат следните инициативи:

- **Платформа за съживяване на селските райони**

Комисията ще създаде платформа за „обслужване на едно гише“ за информация относно съществуващите проекти и възможностите за финансиране на селските общности, собствениците на проекти за селските райони и местните органи, които има вероятност да сътрудничат. Тя ще предостави възможност на гражданите и общностите в селските райони да изтъкнат как са успели да се възползват от специфичните особености на своята територия за създаване на нови икономически възможности или предоставяне на услуги за населението. Това на свой ред ще позволи на собствениците на проекти или на органите в селските райони да адаптират тези стратегии към собствената си действителност.

[38] За пълния списък на съпътстващите действия вж. приложението.

Тя ще подпомага предимно селските райони, засегнати от загубата на население, застаряването на населението и липсата на икономически възможности, които ще могат да получат достъп до информация и най-добри практики в областта на инструментите и стратегиите.

- **Научни изследвания и иновации за селските общности**

Солидните иновационни екосистеми, обединяващи публични и частни участници, са уникална възможност за възстановяване на просперитета на селските общности, за това селските райони да бъдат привлекателни места за работа и живеене на новаторите и Европа да мобилизира богатството от иновационни джобове, таланти и творчески умове, намиращи се извън ключовите центрове за знания. Действията в рамките на тази водеща инициатива ще насърчат укрепването на тези екосистеми. Научноизследователските и иновационните дейности по линия на „Хоризонт Европа“, насочени към селските райони, ще подкрепят развитието на иновации от и за селските общности, обучението, както и обмена на знания между участниците в иновациите в селските райони чрез ежегоден форум на стартъп селищата (Startup Villages), за да се ускори разпространението и възприемането на иновациите.

Тези водещи инициативи ще бъдат допълнени от съпътстващи действия. Комисията ще проучи как най-добре да стимулира оптималното планиране и зониране на земеползването, за да защити и насърчи устойчивото земеделие и други икономически дейности и допълнително да засили работата в мрежа в контекста на подхода LEADER и проекта „Интелигентни селища“. Такива нови програми, като „Еразъм+“ и „Европейският корпус за солидарност“, също ще достигнат до повече хора в селските райони чрез мерки за приобщаване.

Водещи инициативи, насърчаващи свързани селски райони

„Независимо колко усилия се полагат в областта на образованието, насърчаването на туризма, разработването на нови икономически инициативи и т.н.: достъпността продължава да бъде ключът към успеха на всяка инициатива за развитие. Липсата на добра достъпност и свързаност засяга всяка стратегия за развитие, прилагана в селските територии.“

(дейности по консултация във връзка с дългосрочната визия)

Комисията призовава държавите членки и регионите да разработят устойчиви стратегии за мобилност в селските райони. Те следва да се съсредоточат върху специфичните предизвикателства в областта на мобилността в селските райони[39], като се вземат предвид трансграничните и макрорегионалните връзки, за да се възползват максимално от съществуващите мрежи. Те следва да използват

[39] Това включва специфичните предизвикателства, свързани с демографията в селските райони, като например застаряването на населението, които изискват да се гарантира достъпността на транспортния парк и транспортната инфраструктура.

европейските насоки относно планирането на устойчива градска мобилност (SUMP)[40]. Градските райони също се насърчават да приемат планове за устойчива мобилност, в които се обръща внимание на заобикалящите ги крайградски и селски райони.

Покритието с широколентов достъп, включително 5G, е от ключово значение, за да могат предприятията и хората да работят от разстояние и да се адаптират към иновациите и новите икономически дейности. То също така дава възможност за придобиване на нови умения по новаторски начини и е предпоставка за достъпни електронни услуги, като електронно здравеопазване, търговия на дребно, онлайн банкиране, пътническа информация и достъп до публичните администрации. За постигането на тази цел ще спомогне комбинация от наземна и базирана в космоса свързаност, която да осигури навсякъде високоскоростна широколентова мрежа за устойчиви и рентабилни услуги. Развитието на широко разпространена цифрова грамотност също е от решаващо значение за осигуряването на достъпност. И накрая, данните следва да се използват в полза на селските райони. Те могат да подпомогнат подобряването и ефективното предоставяне на услуги, участието на гражданите и иновациите в сектори като мобилност, енергетика, доставки на храни и здравеопазване.

С цел насърчаване на свързаността в селските райони се предлагат следните инициативи:

- **Най-добри практики за устойчива мултимодална мобилност в селските райони**

Абсолютно необходимо е да се подобрят съществуващите транспортни връзки. За тази цел следва да се оптимизират решенията и връзките за устойчива мултимодална мобилност, като се използва цифровизацията. Въз основа на своя опит с мрежите за градска мобилност Комисията ще подкрепя селските общини при обсъждане и определяне на решения за мобилност. Представяйки инициативи на местно равнище, местните органи ще могат да обсъждат въпроси, свързани с мобилността в селските райони, както и да адаптират тези инициативи с цел разглеждане на мобилността на техните територии, като подобряват устойчивостта на транспорта и достъпността на селските райони[41].

- **„Цифрово бъдеще на селските райони“**

Селските райони и общности трябва да бъдат в основата на цифровизацията. В „Цифрово бъдеще на селските райони“ се предлага интегриран набор от действия за стимулиране на устойчивата цифрова трансформация на селските райони и повишаване на тяхната привлекателност, така че хората и предприятията да останат или да се завърнат в тях. В стратегията ще бъде обърнато внимание на следното:

---

[40] https://www.eltis.org/sites/default/files/sump_guidelines_2019_interactive_document_1.pdf

[41] В констатациите от проекта SMARTA 1 се заключава, че мрежата за транспорта в селските райони може да представя инициативи на местно равнище, които местните органи биха могли да повторят на своя територия, и да осигурява форум за дискусия по въпросите, свързани с мобилността в селските райони. Вж.: https://ruralsharedmobility.eu/wp-content/uploads/2021/01/SMARTA-2nd-Brochure-EN.pdf

1. Цифрова свързаност: преодоляване на различията между селските и градските райони и осигуряване на универсален достъп до високоскоростна свързаност на достъпни цени. Това ще се постигне чрез мобилизиране на инвестиции от частния сектор.
2. Цифрови технологии: цифрови иновации и нови технологии, като например изкуствен интелект, роботика, решения, свързани с интернет на предметите, и цифрови иновационни центрове, които допринасят за развитието на селските райони.
3. Хора: повишаване на компетентностите, необходими за цифровата трансформация на селските райони, включително достъп до и участие във високоефективна екосистема за цифрово образование съгласно стратегическите цели на Плана за действие в областта на цифровото образование за периода 2021—2027 г.[42], както и насърчаване на цифровите умения и предприемачеството, така че всеки може да се възползва от цифровия преход.
4. Измерване на напредъка към преодоляване на неравенството между градските и селските райони по отношение на цифровите технологии чрез пренареждане на съществуващите показатели, по-специално включените в индекса за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото, в индекс за навлизането на цифровите технологии в селските райони.

До 2030 г. целта на ЕС е да гарантира, че демократичният живот и обществените услуги ще бъдат напълно достъпни за всички онлайн. В съответствие с Цифровия компас до 2030 г. очакванията са 100 % от основните обществени услуги да бъдат на разположение на европейските граждани и предприятия онлайн; 100 % от европейските граждани да имат достъп до медицинските си досиета (електронни медицински картони), и 80 % от гражданите да използват решения за цифрова самоличност до 2030 г.[43]

Европейското финансиране от ЕЗФРСР, ЕФРР, ЕСФ+ и Механизма за свързване на Европа (МСЕ), Механизма за възстановяване и устойчивост, както и националното и частното финансиране, трябва взаимно да се допълват с цел инвестиране в инфраструктура, технологии и хора. Тези инвестиции ще допринесат за постигане на целта за 100 % покритие на бързата широколентова мрежа в селските райони до 2025 г. Трябва да се отбележи, че най-малко 20 % от средствата по Механизма за възстановяване и устойчивост следва да подкрепят цифровия преход. Както е посочено в съобщението относно цифровото десетилетие, всички европейски домакинства следва да бъдат покрити от гигабитова мрежа и всички населени райони да бъдат покрити от 5G до 2030 г.

Наред с тези водещи действия Комисията също така ще предостави подкрепа на службите по широколентовия достъп с цел улесняване на разгръщането на широколентовата мрежа. Финансирането по линия на ОСП, политиката на сближаване, „Хоризонт 2020“ и „Хоризонт Европа“ ще даде възможност за по-

[42] Съобщение „Приспособяване на образованието и обучението към цифровата ера“ (COM(2020) 624 final).

[43] Съобщение „Цифров компас до 2030 г.: Европейският път за цифровото десетилетие“ (COM(2021) 118 final).

нататъшна цифровизация, по-специално на селскостопанския сектор. По отношение на транспорта връзките между градските и селските райони ще бъдат разгледани в новата рамка за градска мобилност на ЕС, а потребностите на селските райони ще бъдат взети предвид в стратегията за безпилотните летателни апарати 2.0 (Drone Strategy 2.0).

Водещи инициативи в подкрепа на устойчиви селски райони

„Идеята за устойчивост трябва да се включи във всеки аспект от развитието на селските райони.“ - „По отношение на земеделските стопани щадящите климата методи за производство създават нови ниши и възможности за бъдещето.“

„COVID-19 показа редица слабости и възможности на различните територии. По-специално по отношение на селските райони, макар рисковете от разпространение на болестта да изглеждаха по-ниски, отколкото в силно урбанизираните райони, населението, което като цяло е по-застаряващо и следователно по-уязвимо, трябваше да се изправи пред липсата на намиращи се в близост здравни заведения и услуги.“

(дейности по консултация във връзка с дългосрочната визия)

Действията по този блок ще допринесат за повишаване на екологичната, климатичната и социалната устойчивост на селските райони и ще се съсредоточат върху предприятията и органите, тъй като е възможно те да понесат непропорционална част от разходите във връзка с прехода. Те следва да гарантират приобщаването на гражданите на ЕС, изложени на риск да бъдат лишени от правата си, и насърчаването на равенството между половете и равенството и приобщаването на хората с малцинствен етнически или расов произход, живеещи в селски районите, или сезонните работници, и да приоритизират в еднаква степен икономическия и социалния напредък.

С цел осигуряване на принос за устойчиви селски райони се предлагат следните инициативи:

- **Подкрепа за селските общини в енергийния преход и борбата с изменението на климата**

Споразумението на кметовете за изменението на климата и енергетиката е най-голямата мрежа от общини в света. Ще бъде създаден свързан със селските райони работен процес за участниците в Споразумението от селските райони с цел обмен на най-добри практики, достъп до средства и повишаване на осведомеността относно приноса, който те имат в борбата с изменението на климата. Чрез европейските фондове може да се финансира санирането на сгради в селските райони, като се подкрепя възстановяването на ЕС от пандемията от COVID-19 чрез

осигуряване на работни места[44] и като се допринася към целите на Зеления пакт чрез увеличаване на енергийната ефективност и местното производство на енергия от възобновяеми източници и намаляване на енергийната бедност в ЕС. Селските райони също така ще бъдат изцяло представени в новия европейски „Баухаус“[45], който свързва Европейския зелен пакт с нашите жизнени пространства чрез адаптиране на сгради и обществени пространства.

- **Действия в областта на климата в торфищата чрез улавяне на въглерод**

Възстановяването и опазването на влажните зони и торфищата разполагат със значителен потенциал по отношение на ползите за климата, тъй като могат да доведат до незабавно значително намаляване на емисиите в относително малка площ, като в същото време осигуряват няколко съпътстващи ползи, свързани с управлението на водите и биологичното разнообразие.

Този преход би бил по-ефективен при използване на териториален подход, по-специално в онези селски райони, в които има обширни торфища. Тези региони биха могли да се възползват от подкрепата по линия на Фонда за справедлив преход. Инициативите за улавяне на въглерод могат да бъдат допълнителен източник на доходи за земеделските и горските стопани, които ще бъдат възнаградени за улавянето на въглерод. Както се посочва в стратегията „От фермата до трапезата“, нова инициатива на ЕС за улавяне на въглерод ще насърчава този нов бизнес модел. Чрез ОСП, политиката на сближаване и програмата LIFE може да се предоставя подкрепа за разработването на пилотни инициативи за улавяне на въглерод в техните региони. Осигуряването на силна консултантска подкрепа за земеделските и горските стопани ще бъде от особено значение.

- **Предложената мисия на ЕС за опазване на доброто състояние на почвите и храните**

Предложената мисия в областта на „доброто състояние на почвите и храните“, финансирана по линия на „Хоризонт Европа“, има за цел прилагането на амбициозна програма за научни изследвания и иновации. Мисията следва да допринесе за справяне с предизвикателствата в областта на почвите в селските райони, но също и в градски условия, като изгради връзки между практиките в селските и градските райони. В рамките на мисията също така следва да бъдат осъществявани дейности за ангажиране на гражданите и тя ще има за цел подобряване на знанията за почвите.

- **Социална устойчивост и жените в селските райони**

Ще се предоставя подкрепа за жените във връзка с предприемачеството, участието в процеса на вземане на решения и инвестициите в услуги, позволяващи съвместяването на професионалния и личния живот, като например образование и грижи в ранна детска възраст, както и услуги за възрастни хора. Може да има и възможности за увеличаване на интеграцията на жените на пазара на труда.

---

44 Включително чрез мерки, препоръчани от Комисията като част от ефективната активна подкрепа на заетостта (EASE).

45 https://europa.eu/new-european-bauhaus/index_bg

Както бе обявено в Стратегията за равенство между половете за периода 2020—2025 г.[46], Комисията ще продължи да подкрепя работата на държавите членки за подобряване на наличността и на физическата и финансовата достъпност на качествени услуги в областта на образованието и грижите за деца[47] и други нуждаещи се от грижи лица в селските райони чрез инвестиции от Европейския социален фонд плюс, Европейския фонд за регионално развитие, програмата InvestEU и Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони. Специално внимание ще бъде отделено и на хората в уязвимо положение.

Тези четири водещи инициативи ще бъдат допълнени от други действия за демографска и социална устойчивост. Последните включват, наред с другото, действия в подкрепа на анализа на движещите фактори за демографския срив в селските райони, от който страда Европа, както и мерки за приобщаване и интегриране на хората с мигрантски произход и други малцинства.

Водещи инициативи за насърчаване на просперираща селски райони

„Диверсификацията на икономиката, насърчаването на иновациите в предприятията в селските райони, по-специално микропредприятията, и в крайна сметка повишаването на конкурентоспособността на стопанската структура в селските райони са жизненоважни за тяхното бъдеще.“

(дейности по консултация във връзка с дългосрочната визия)

Действията в тази област следва да допринесат за икономическата диверсификация на селските райони, свързана с екологичната и цифровата трансформация на обществото, и да доведат до укрепване на веригите за създаване на стойност в производството и в секторите на културата и творчеството. Съответните действия следва да бъдат съгласувани с регионалните стратегии за интелигентна специализация и да гарантират, че селските райони остават привлекателни за инвестиции в промишлеността и в други икономически дейности.

Следва да се подкрепи и диверсификацията на селските райони отвъд хранителния и селскостопанския сектор. Полезните взаимодействия между туризма[48], маркетинга на стопанствата и преработката, включително популяризирането на продуктите с географско указание, ще допринесат за развитието на селските райони. Това би могло да обхване търговската реализация на продуктите с географски означения, които отразяват силната връзка между даден продукт и

[46] Съобщение „Съюз на равенство: Стратегия за равенство между половете (2020—2025 г.)“ (COM(2020)152 final).

[47] Съобщение Стратегия на ЕС за правата на детето за периода 2021—2024 г. (COM(2021) 142 final).

[48] Кризата с Covid-19 доведе до промени в поведението в полза на устойчивия туризъм (https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC121262).

неговия териториален произход. Стоки, произведени в добре управлявани защитени зони по „Натура 2000“, доказващи съвместимостта между тяхното производство и опазването на природата, също могат да се възползват от това.

Регионите ще бъдат подпомагани при разработването на стратегии, с които се извличат максимални ползи от техните вътрешноприсъщи силни страни, по-специално в области, свързани със Зеления пакт, както и в секторите на производството, услугите и творчеството, като същевременно се запазят самодостатъчността и устойчивостта на производството на храни. Следователно развитието и преходът на секторите на промишлеността и услугите в селските райони са от ключово значение, заедно с веригите за създаване на стойност, свързани със сектора на суровините и енергийния сектор, но без да се възпрепятства селскостопанското производство или засяга устойчивото земеползване в селското стопанство. Секторът на производство на енергия и секторите на културата и творчеството са тясно свързани и подкрепят растежа на производителността и на заетостта в други сектори в селските райони.

В Плана за действие на Европейския стълб на социалните права[49] е залегнала целта за 78 % заетост на населението на възраст от 20 до 64 години до 2030 г. За да се постигне това, трябва да се гарантира участието на пазара на труда на хората, живеещи в селските райони (наред с другото). Освен това в плана за действие се посочва, че до 2030 г. 60 % от всички възрастни следва да участват в обучение всяка година. Финансирането от ЕСФ+ ще подпомогне обучението на хората в селските райони с цел да се гарантира, че те разполагат с необходимите инструменти, за да бъдат конкурентоспособни на променящия се пазар на труда. Инициативите, планирани по линия на европейското пространство за образование, ще допринесат за насърчаване на качеството и приобщаването на националните системи за образование и обучение, като ще окажат въздействие и върху селските и отдалечените райони.

Ще бъде популяризирано следното широкообхватно действие:

- **Предприемачество и социална икономика в селските райони.**

Комисията ще предприеме поредица от действия, включително дейности за финансиране на научни изследвания и иновации, като обърне специално внимание на малките и средните предприятия, които вече са установени или планират да се установят в селските райони. Това ще даде възможност на предприемачите и малките предприятия да се преместят в селските райони, ще допринесе за тяхното адаптиране към променящата се икономическа среда и ще осигури възможности за иновативни бизнес практики, сътрудничество и групиране, както и развитие на нови сектори на икономиката. Това ще се постигне отчасти чрез финансиране от „Хоризонт Европа“, както и от програмата за единния пазар на Комисията, което по-специално ще отговори на нуждите на малките и средните предприятия в селските райони.

Организациите на социалната икономика притежават значителен потенциал за повишаване на привлекателността на жилищните сгради и овластяване на гражданите и общностите. Европейският план за действие относно социалната икономика и Европейската платформа за сътрудничество между клъстери ще

отговорят на предизвикателствата и възможностите, като насърчават иновациите в социалната икономика и в социалните предприятия и спомагат за обединяването на ресурсите на предприятията в селските райони, както и за подкрепата на заинтересованите страни от социалната икономика в областта на иновациите, създаването на качествени работни места и социалното приобщаване. Работата в мрежа между предприятията в селските райони също така ще бъде засилена чрез European Enterprise Networks — най-голямата европейска мрежа от малки и средни предприятия, както и чрез покани за междурегионално сътрудничество чрез европейските мисии за социална икономика. Ще бъде поставен специален акцент върху късите вериги на доставки на агрохранителни продукти, които пряко свързват производителите с потребителите.

Водещата инициатива ще бъде допълнена от действия, разширяващи, наред с другото, възможностите за заетост и учене за младите хора и допринасящи за устойчивото развитие на биоикономиката.

4. ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПЛАНА ЗА ДЕЙСТВИЕ НА ЕС ЗА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ

Комисията ще подкрепя и наблюдава изпълнението на плана за действие на ЕС за селските райони и редовно ще го актуализира, за да се гарантира неговата целесъобразност и да се вземат предвид новите действия на ЕС в областта на политиката. Тя ще поддържа редовни връзки с държавите членки, заинтересованите страни, органите и институциите, за да предложи платформа за обмен по въпросите на селските райони. Предвижда се настоящите мрежи на ЕС и национални мрежи на селските райони, мрежите на политиката на сближаване, мрежата „Inform EU“ и бъдещите мрежи по ОСП да имат активна роля за участието на заинтересованите страни, обмена на добри практики и предприемането на действия по широк кръг от предложените теми и действия.

4.1. Проверка на въздействието върху селските райони

Предвид многостранния характер на развитието на селските райони и факта, че Договорите имат за цел икономическо, социално и териториално сближаване, е необходимо да се преразгледат политиките на ЕС през призмата на селските райони, като се вземат предвид техните потенциални въздействия и последици върху работните места и растежа в селските райони и перспективите за развитие, социално благополучие и равни възможности за всички, както и качеството на околната среда на селските райони.

Като част от програмата за по-добро регулиране ще бъде въведен механизъм за проверка на въздействието върху селските райони, по-специално за оценка на очакваното въздействие на основните законодателни инициативи на ЕС върху селските райони. Неговата цел ще бъде да се осигури съгласуваност, последователност и взаимно допълване между политиките в полза на селските райони и общности. Инициативите по политиката за проверка на въздействието върху селските райони ще увеличи тяхното въздействие на място. Въвеждането на такъв механизъм беше препоръчано в Корк 2.0 Декларацията „По-добър живот в

селските райони“[50], потвърдено в съобщението на Комисията от 2017 г. относно бъдещето на прехраната и селското стопанство[51], както и в наскоро приетото съобщение относно по-доброто регулиране[52], и подчертано от местните и регионалните органи и заинтересованите страни от селските райони по време на консултациите. Той ще се основава — наред с други неща — на оценките на териториалното въздействие и по-добър мониторинг на състоянието на селските райони. Ще бъде подложен на мониторинг начинът, по който селските райони се интегрират в политиките на ЕС, по-специално чрез редовни доклади за изпълнението на съответните политики.

Комисията също така приканва държавите членки да обмислят прилагането на принципа на проверка на въздействието върху селските райони на национално, регионално и местно равнище.

4.2. Обсерватория на ЕС за селските райони

Наличието на повече и по-добри данни е от съществено значение за разбирането на измерението на икономическите, социалните и демографските условия в селските райони и за предприемане на действия в това отношение. **Обсерваторията за селските райони** ще бъде създадена в рамките на Комисията с цел допълнително подобряване на събирането и анализа на данни относно селските райони. Тази обсерватория ще предоставя също така доказателства, които да се използват при изготвянето на политики във връзка с развитието на селските райони, като същевременно подкрепя цялостното изпълнение на плана за действие за селските райони. Тя ще отговаря за следните задачи:

- централизиране и анализиране на данни и осигуряване на мост между източниците на данни чрез портал за данни за селските райони; Когато са налични, ще се използват групирани по полов признак данни.
- информиране относно съответните инициативи на ЕС за селските райони;
- анализиране на постиженията на плана за действие на ЕС за селските райони.

Въпреки че обсерваторията ще бъде с насоченост към селските райони, тя, естествено, ще допринася за анализа на различни територии (трансгранични, най-отдалечени региони, планински, островни, слабо населени райони и т.н.), за да отрази множеството измерения на селските райони и връзките им с други територии. В това отношение тя ще работи във взаимодействие с Евростат, Центъра за знания в областта на териториалните политики на Съвместния изследователски център[53] и Европейската мрежа за наблюдение на териториалното планиране (ESPON)[54]. Насочените към селските райони научноизследователски и

[50] Корк 2.0 Декларация — По-добър живот в селските райони. https://enrd.ec.europa.eu/sites/default/files/cork-declaration_bg.pdf

[51] Съобщение „Бъдещето на прехраната и селското стопанство“ (COM(2017) 713 final).

[52] https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_1902

[53] https://knowledge4policy.ec.europa.eu/territorial_en

[54] https://www.espon.eu/programme/espon/espon-2020-cooperation-programme

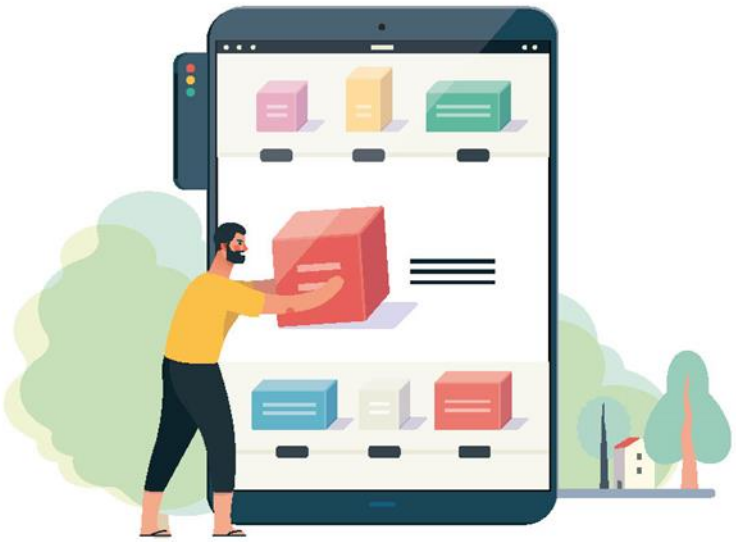
иновационни дейности, финансирани по линия на „Хоризонт Европа“, също ще подкрепят обсерваторията за селските райони със засилени доказателства.

В този контекст Комисията ще установи общ подход за използването на геопространствени информационни системи. Това ще увеличи публикуването на георефериранu статистически данни и геопространствената информация ще бъде включена в изготвянето на статистика. В резултат на това Комисията ще може да изготвя по-подробни статистически данни на регионално, местно и трансгранично равнище в области като демография, здравеопазване, образование, туризъм и селско стопанство.

4.3. Инструментариум относно възможностите за финансиране от ЕС на селските райони

С оглед постигане на целите на визията съществуващата подкрепа в рамките на политиката на ЕС трябва да бъде подобрена и допълнително засилена. Първата стъпка ще бъде подобряване на полезното взаимодействие и взаимното допълване между фондовете, които допринасят за развитието на селските райони.

Комисията ще разработи **инструментариум за достъп и оптимално съчетаване на възможностите за финансиране от ЕС на селските райони**. Той ще има за цел да бъде ръководство за различните възможности за финансиране чрез централизиране на информацията в един документ, който ще бъде достъпен за местните органи, заинтересованите страни, собствениците на проекти и управляващите органи. Инструментариумът ще подкрепя интегрирани стратегии за териториално и местно развитие, като предоставя вдъхновяващи решения и примери за селските райони, за да задейства съживяването им чрез пълноценно използване на новите възможности, предлагани от новия бюджет за периода 2021—2027 г.

5. СЛЕДВАЩИ СТЪПКИ

Настоящото съобщение, което допринася също така за работата на конференцията за бъдещето на Европа, е само първата стъпка от процес, който чрез **пакта за селските райони** и подлежащия на текуща актуализация **план за действие на ЕС за селските райони** следва в крайна сметка да позволи да се осъществят целите на дългосрочната визия за селските райони на ЕС през 2040 г. Реализирането на целите на визията и адаптирането към променящите се икономически и социални реалности може да стане само в сътрудничество с гражданите, живеещи в селските райони, националните и регионалните администрации, местните органи и всички заинтересовани страни от селските райони.

До края на 2021 г. Комисията, в сътрудничество със заинтересованите страни, ще стартира пакта за селските райони, като влезе във връзка с Комитета на регионите, за да проучи пътя за постигане на целите, залегнали във визията. Този процес ще позволи проблемите на селските райони да бъдат обсъдени по време на специално организирани дискусии по темата, включително в рамките на мрежите по ОСП, както и на други съществуващи мрежи по линия на фондовете на политиката на сближаване. Комисията ще задълбочи сътрудничеството си с Европейския селски парламент, който може да действа като форум за обмен относно изпълнението на визията.

До средата на 2023 г. Комисията ще направи преглед на действията, осъществени и планирани в рамките на схемите за подпомагане на селските райони, финансирани от ЕС и държавите членки през програмния период 2021—2027 г. по линия на ОСП и фондовете на политиката на сближаване, и ще открои пропуските, при нужда. Въз основа на изпълнението на плана за действие на ЕС за селските райони, до първото тримесечие на 2024 г. в публичен доклад ще бъде включен набор от съображения **относно възможните насоки за подобряване на действията за подкрепа и финансирането за селските райони, както и следващите стъпки.** Обсъжданията по доклада ще осигурят информация за подготовката на предложенията за програмния период 2028—2034 г.

